

Regenerace domu U zvonu

KAREL KIBIC — JOSEF MAYER

Je známou skutečností, že staleté nánosy stavební činnosti skrývají velmi cenná jádra pražských památkových objektů a že v poslední době dochází čím dále tím více k pozoruhodným nálezům, jež dokumentují zcela mimořádné postavení Prahy mezi středověkými městy střední Evropy. I když systematický průzkum historických objektů Starého Města, prováděný Státním ústavem pro rekonstrukci památkových měst a objektů, zařadil dům čp. 605/I na Staroměstské náměstí do skupiny monumentálních věžových domů a poukázal na jeho složitý stavební vývoj, počínající od poloviny 13. století, zůstává odhalení gotického průčelí domu U zvonu překvapivou senzací, neboť míra zachování a monumentalita složité kompozice zejména západního průčelí přesáhla všechno očekávání. V rámci tohoto článku nelze se zabývat celým objektem a jeho komplikovanou stavební historií ze dvou důvodů. Nedovoluje to jednak rozsah místa, jednak by nebylo správné předbíhat výsledky hloubkového průzkumu, který již začal v některých částech domu a který jistě přispěje k rozšíření poznatků, snesených ve výše zmíněném materiálu Státního ústavu pro rekonstrukce. Chtěli bychom zde podat toliko stručnou předběžnou zprávu o nově zjištěných památkových hodnotách, odkrytých sondážním průzkumem, prováděným společně pracovníky Pražského střediska státní památkové péče a ochrany přírody spolu s pracovníky

Státního ústavu pro rekonstrukce památkových měst a objektů.

Ke zjištění toho, co se skrývalo pod omítkami z konce 17. století a pod další úpravou fasády z roku 1899, přispělo odstranění havarijního stavu omítek. Části kvádrového zdiva průčelí a zjištěná profilace některých architektonických článků po odstranění opadávajících omítek vyvolaly požadavek památkového orgánu rozšířit odhalené plochy zdiva západního průčelí sondami. A tak se souhlasem Státního ústavu památkové péče a ochrany přírody, neboť u domu čp. 605/I jde o součást národní kulturní památky Staroměstského náměstí, byly odstraněny všechny ploché části západní fasády, přičemž plastické články byly zatím zachovány pro případ, kdyby nebylo možno přistoupit k rekonstrukci gotického stavu průčelí. Tím se odhalila v plné kráse náročná kompozice západního průčelí, kdysi dvoupatrového domu se třemi okenními osami, přičemž výška jednotlivých podlaží byla mnohem vyšší, nežli je dnešní. Ukázalo se tak, že původní korunní římsa byla mnohem výše, nežli je dnešní, určená v podstatě přestavbou domu z konce 17. století. Toto zjištění potvrzují i ikonografické prameny, zejména Sadelerův prospekt z roku 1606 podle kresby Filipa van den Bosche, který nás současně informuje i o tom, že monumentalitu domu zvyšovala také vysoká dlátová střecha. Hrotitá okna s ušlechtilou profilací ostění byla zdůrazněna vysokými vimperky vrcholícími křížovou kytkou. V ploše mezi okenním ostěním a vimperkem se zachovaly u oken původního druhého patra motivy trojlistů. Okna po obou stranách provázejí stejně vysoké štíhlejší niky hrotitě završené s trojlaločnými kružbami. Také tyto niky vrcholí obdobnými vimperky avšak užšími. V nikách se přibližně v polovině jejich

výšky zachovaly fragmenty konzol, na nichž nepochybně stály plastiky, jak svědčí stopy po jejich upevnění do zdiva niky. U některých oken jsou zachovány fragmenty hlavic prutů. Míra zachování uvedených částí fasády je dosti značná, i když všechny profily přesahující líc fasády byly osekány, takže např. vimperky oken i nik a jejich křížové kytice se projevují dnes toliko jako ploché pásy. Nejvíce jsou postižena okna, která byla rozrušena při přepatrování západní věžové části domu koncem 17. století. V zazdívice parapetů oken z konce 17. století jsou však zachovány četné fragmenty architektonických článků, z nichž jen některé mohly být vyňaty. Jejich zachovaná pestrá polychromie i povrchová úprava pečlivě otesaných kvádrů opukového zdiva dokumentují náročnost architektonické výzdoby tohoto obytného městského domu, kterou možno zatím předběžně datovat do 14. století. Původní tvářnost přízemí lze zatím jen tušit. Jeho výška přesahovala do poloviční výše dnešního prvního patra, kam pronikaly zejména vertikální fialová články středního portálu. Po jeho obou stranách byly zajištěny fragmenty ostění hrotitého i mladšího pravoúhlého okna.

Sondy provedené na jižní fasádě do Týnské ulice jen ve velmi omezeném rozsahu naznačují, že také tady byla původní gotická architektura náročná, i když poněkud skromnější. Byly tu zjištěny části ostění gotických oken v patrech i v přízemí věžové západní části domu. Kromě toho se zde našla ostění pocházející z období kolem roku 1500, na něž slohově navazuje i náznak úpravy nejjižnějšího okna prvního patra západního průčelí. Některé stopy, zejména vytvoření patiny na některých částech dodatečně odsekaných předstupujících článků a velmi pečlivé opracování takto vzniklých hladkých ploch ukazují,

že asi současně s těmito úpravami došlo i k zásahu do zdobné struktury náročné západní fasády. Tuto domněnku může ovšem potvrdit teprve až po zhodnocení fragmentů, které byly použity koncem 17. století k zazdívice okenních parapetů tehdy vzniklých tří pater.

Zhodnocení historicko-topografické literatury a archívních pramenů jenom podtrhuje vysoký význam domu U zvonu. Nejstarší zmínky o tomto domě jsou z roku 1363, kdy patřil Henslinovi, synu Pesoldovu. Příbuzenské vztahy mezi Henslinem a ostatními členy rodiny Pesoldů, jimž patřily sousední domy z východu jižní strany parcely domu čp. 605/I, jenom potvrzují předpoklady, vyplývající z vnitřní dispozice objektu zasahujícího schodištěm a uspořádáním sklepů do dispozice čp. 605/I. Měšťané z rodu Pesoldů patřili k oné společensky nejvýznamnější a nejmocnější vrstvě pražských měšťanů, což také dispozice domu čp. 606/I na významném místě komunikace vedoucí od Týnského dvora do Staroměstského náměstí jenom potvrzuje. Jestliže tedy dějiny domu a jeho vlastníků a současně nejnovější poznatky o domě U zvonu dokumentují jeho jedinečný význam z hlediska dějin Prahy a dějin umění, bylo jistě správné rozhodnutí regenerovat dům U zvonu takovým způsobem, aby všechny jeho hodnoty byly co nejvýrazněji uplatněny.

Tento úkol není lehký, neboť je zapotřebí vyřešit celou řadu obtížných problémů, k nimž patří zejména nutnost vrátit domu v jeho západní části původní dvě patra, oproti dnešním třem. To znamená ve svém důsledku změnit funkci současného obytného domu tak, aby bylo možno využít převyšované sálové prostory, které tak vzniknou. Tento problém se podařilo již šťastně

Dům U zvonu s odkrytou gotickou fasádou (Snímek K. Kibic)

překonat díky iniciativnímu návrhu Státního ústavu pro rekonstrukce památkových měst a objektů, aby dům U zvonu byl využit jako svatební síň s přidruženým archívem matričních knih.

Další závažnou otázkou, kterou bude třeba velmi odpovědně řešit, je správný stupeň míry rekonstrukce detailů architektonické výzdoby západního průčelí věžové části domu U zvonu i rekonstrukce dlátové střechy, kterou známe z ikonografických pramenů, zejména ze Sadelerova prospektu. Tyto problémy lze považovat za zásadní metodické otázky rekonstrukce památkových objektů a bylo by proto předčasné rozvádět je v této stručné zprávě o významném nálezů až dosud skrytých hodnot pražské gotické architektury.

Výše naznačený stavební program umožní plně zhodnotit učiněné nálezy, a proto byl již přijat jak památkovými orgány, tak i primátorem hlavního města Prahy a ostatními vedoucími činiteli a městskými orgány. Vybudování nové svatební síně v prostředí vskutku důstojném je v souladu s požadavkem omezit podstatně provoz svatební síně ve Staroměstské radnici a její umístění má v domě U zvonu celou řadu předností. Tyto přednosti spočívají v urbanistické poloze na Staroměstském náměstí. Výhodné je také ustoupení domu z náměstní čáry a klidný prostor před hlavním průčelím. Zmíněný stavební program také umožní zpřístupnit další prostory domu, které jsou veřejnosti dosud neznámé a které mají též vysokou hodnotu, ať již jde o prostory suterénu či o prostory přízemí se zachovanými gotickými články i jejich malovanou výzdobou. Při adaptaci objektu pro účely svatební síně má být také obnoveno nádvoří s barokními pavlačemi na mohutných konzolách. V současné době je toto prostředí znehodnoceno zastropěním přízemí,

jež bylo provedeno v roce 1939. Rekonstruované nádvoří bude vytvářet příjemné a klidné prostředí. Prostory domu umožní vložit sem ještě další pomocné provozy jako například salóňky, menší zasedací síně případně občerstvení či denní vinárnu nebo jiné provozy související s funkcí svatební síně. U těchto vedlejších funkčních náplních rozhodnou ovšem možnosti prostorů i provozních podmínek s ohledem na vysokou památkovou hodnotu objektu.

Před vypracováním projektové dokumentace bude provedena další etapa hloubkového průzkumu, jejímž hlavním úkolem bude získat další poznatky o původním vzhledu západního průčelí vynětím fragmentů tesaných článků z parapetů barokních oken, zjistit původní dispozici věžové části objektu a odhalit případné detaily v jejích interiérech, rozšířit poznatky o vzhledu jižní fasády a o stavebním vývoji ostatních částí objektu.

Tento průzkum, zejména pokud jde o západní průčelí, bude velmi náročnou akcí, která si vyžádá také zajišťovací práce z hlediska statického. Jak již bylo výše řečeno, předběžné sondy na jižním průčelí a v přízemních a sklepních prostorách naznačují možnost významných objevů, a to nejenom z hlediska architektonických detailů, nýbrž i malířské výzdoby. Stopy nástěnných maleb byly zjištěny totiž i na plochách stěn některých přízemních místností, zejména oně s malovaným gotickým klenebním pasem. V každém případě je možno již dnes hodnotit nález dokladů vysoké úrovně pražské středověké architektury i důsledky pro regeneraci tohoto objektu za závažné, nejenom z hlediska umělecko historického, ale i jako významný problém památkové péče v naší socialistické republice, který patří k prvořadým a nejsložitějším.